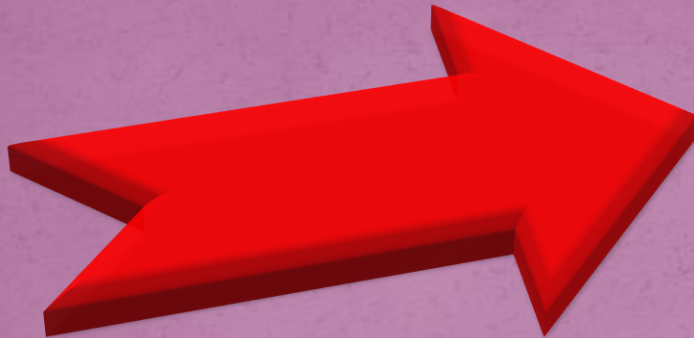

اقسام

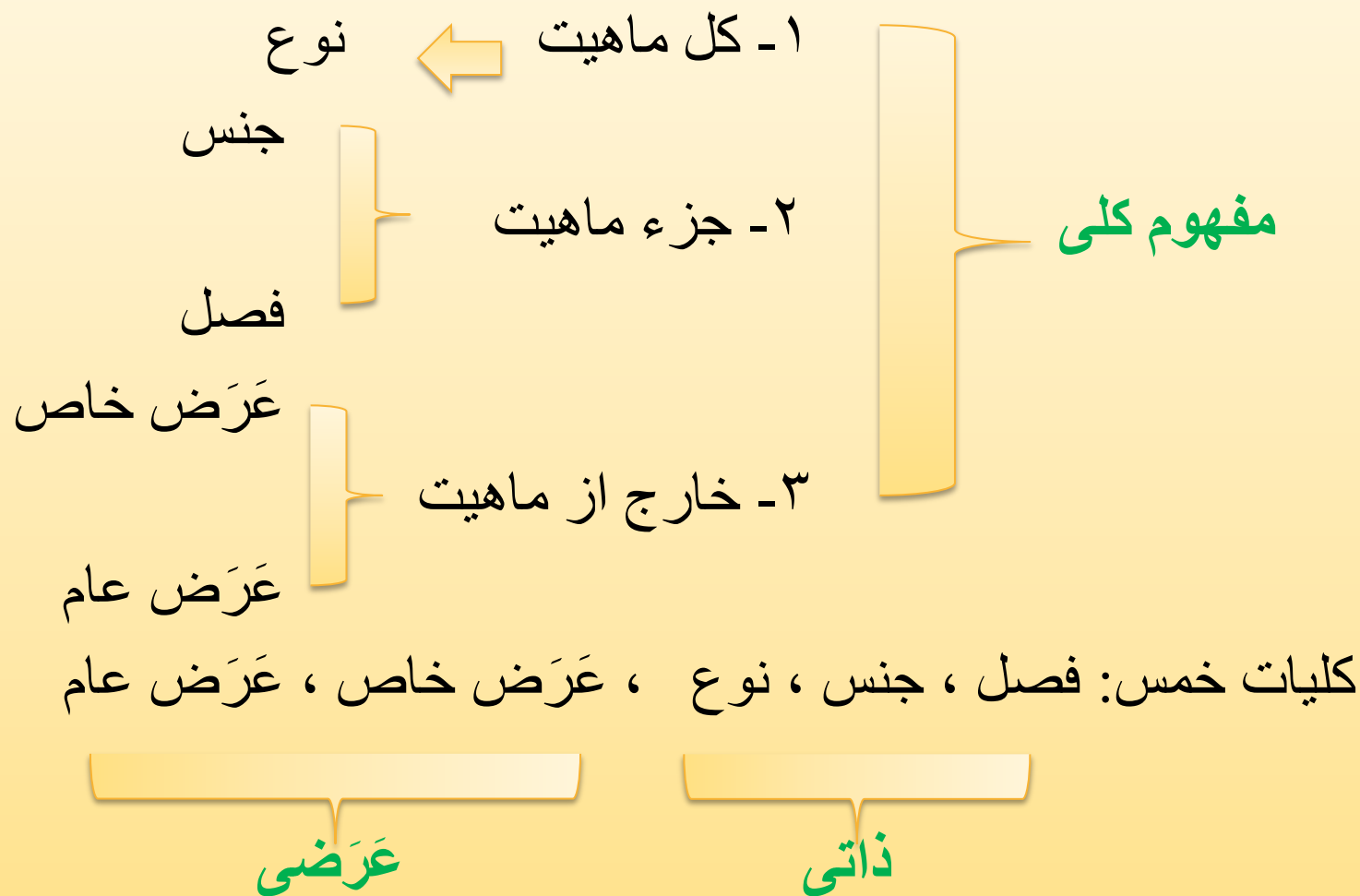
دانشی
و عرضی

در این درس بامبحثی به نام کلیات خمس آشنا میشویم

تقسیم بندی کلی به لحاظ ماهیت

مفهوم ذاتی

- ۱- **جنس:** شامل افراد مختلف می شود و بیانگر خصوصیات ذاتی مشترک میان آنهاست. به طور مثال: حیوان که جزئی از مفهوم ذاتی انسان است، ذاتی اسب نیز می باشد.
- بنابراین برخی مفاهیم ذاتی به بیش از یک ذات اختصاص دارد و مشترک میان چند ذات است.
- ۲- **فصل:** مفهوم ذاتی که اختصاص به یک ذات دارد و او را از ذات های دیگر متمایز و جدا می سازد. مثلا: ناطق فصل انسان است که او را از سایر حیوانات جدا می کند. حساس فصل حیوان است که او را از سایر اجسام نامی جدا می سازد. (مفهوم درونی مختص به یک ذات)
- ۳- **نوع:** وقتی جنس و فصل باهم جمع می شوند، مفهومی را تشکیل می دهند که می تواند در خارج مصداق داشته باشد. مثلا: وقتی مفهوم حیوان با مفهوم متفکر جمع شود، مفهوم انسان را می سازد که این مفهوم دارای مصداق خارجی است. به چنین مفهومی که از جنس و فصل تشکیل شده *نوع* می گویند. (مجموع جنس و فصل)

مفهوم عَرَضِي

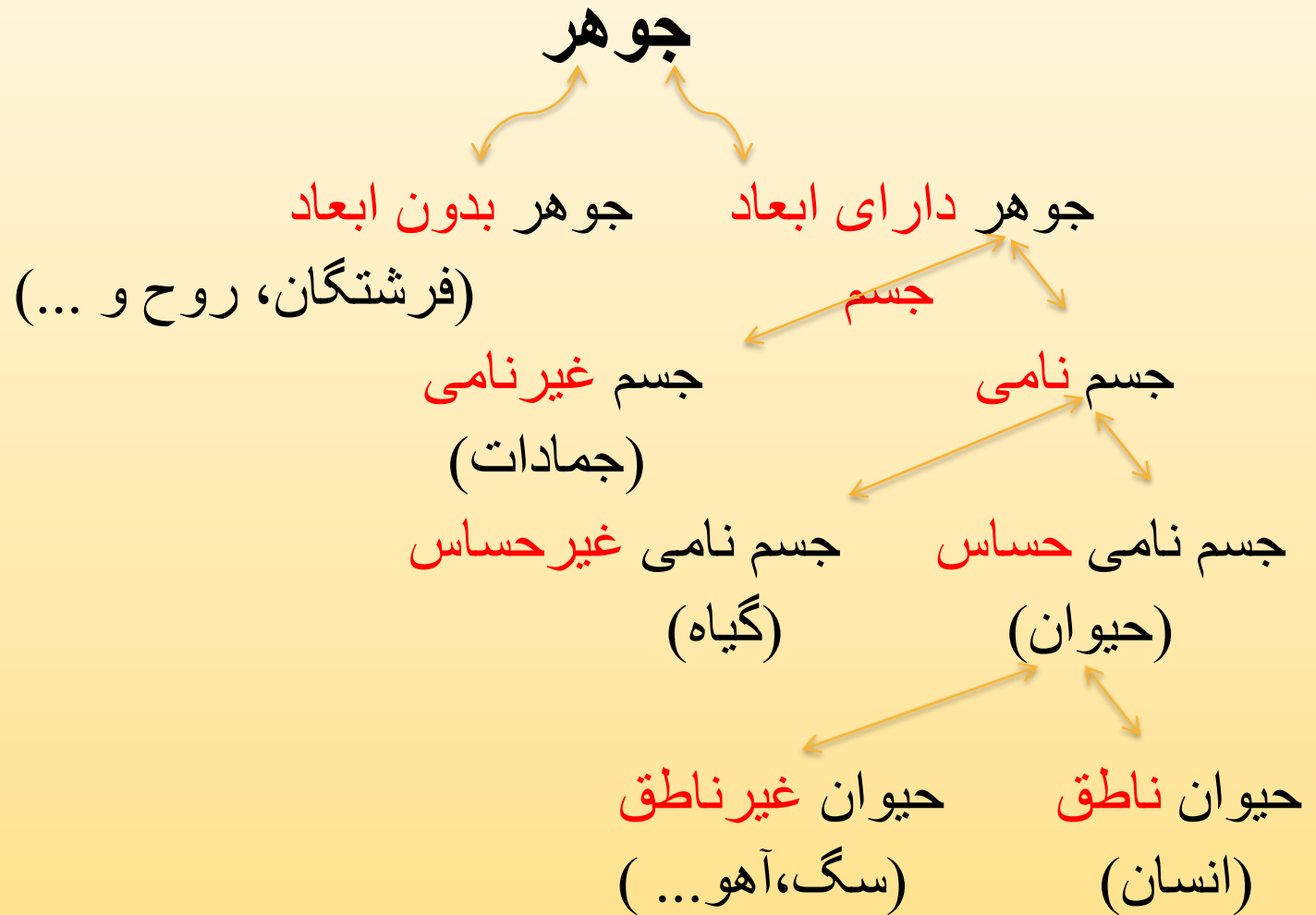
- عَرَض خاص: کلی عرضی است که اختصاص به یک نوع یا یک ماهیت دارد.
- مثال: **ضاحک** ، **کاتب** نسبت به انسان عرض هستند و عرض خاص انسان می باشند، چون بر سایر انواع صدق نمی کنند
- عرض عام: کلی عرضی است که به انواع مختلف اطلاق می شود.
- مثال: **متحرک** برای انسان عرض است، چون از ذاتیات انسان نمی باشد و عرض عام است، چون علاوه بر انسان بر انواع دیگر مانند؛ گوسفند و گاو و... صدق می کند.

نکات مربوط به عَرَض عام و عَرَض خاص:

✓ سیاه نسبت به انسان عَرَض عام است، ولی نسبت به جسم عَرَض خاص است؛ چون سیاه (و به طور کلی رنگ) بر مجردات اطلاق نمی شود و فقط اجسام هستند که رنگ پذیرند.

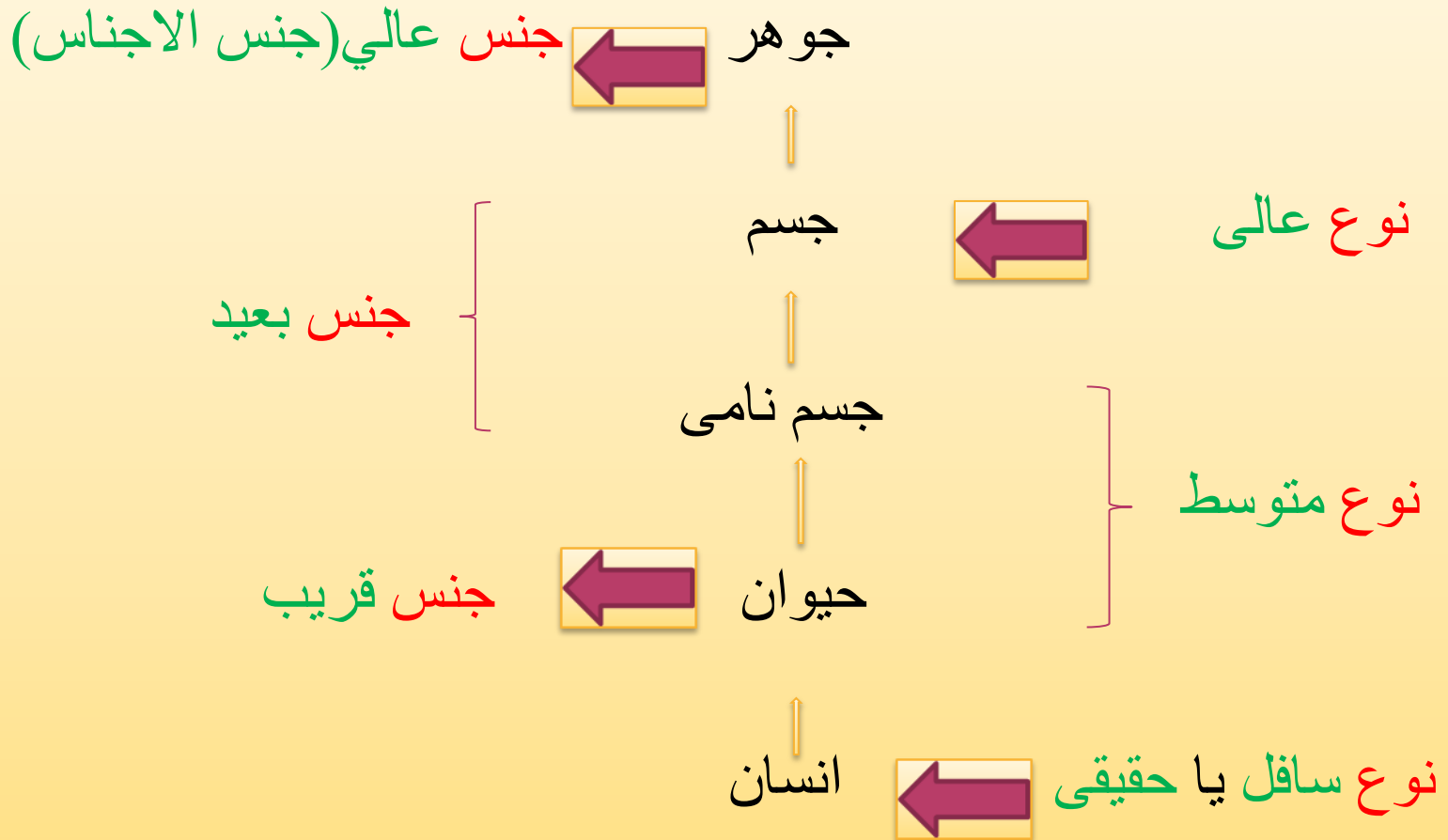
✓ عرض خاص و عام مفاهیم نسبی هستند، یعنی ممکن است مفهومی که برای یک کلی عرض عام است، برای کلی دیگر عرض خاص می باشد.
مثلاً

سلسله مراتب انواع

* مفاهیمی که با رنگ قرمز مشخص گردیده اند ، فصل می باشند.

نمودار جنس قریب و بعید

تمارین

- (۱) تعیین کنید که هر یک از موارد زیر مصداق کدام یک از کلیات خمس است؟ (الف) دارای ابعاد برای جسم: ..... (ب) درخت برای سرو: ..... (ج) هنرمند برای انسان: ..... (د) جیوه برای فلز: .....
- (۲) کدام یک از خصوصیات «ذاتی» انسان نیست؟
الف) جسم (ب) ناطق (ج) کاتب (د) حساس
- (۳) در سلسله مراتب انواع، کدام یک درباره «حیوان» درست است؟
الف) نوع سافل (ب) نوع عالی (ج) نوع متوسط (د) نوع حقیقی
- (۴) «سردی برای یخ و سردی برای آب»، به ترتیب ..... است؟
الف) ذاتی-ذاتی (ب) عرضی-ذاتی (ج) ذاتی-عرض عام (د) ذاتی-عرض خاص
- (۵) تعیین کنید موارد داده شده زیر چه قسمی از کلیات خمس هستند؟
الف) متحرک برای حیوان (ب) سیاه یا سفید بودن برای اجسام
ج) آهن برای فلز (د) حساس برای حیوان
- (۶) صحیح یا غلط بودن عبارت زیر را مشخص کنید:
جنس، کلی ذاتی است که افرادش از حیث ماهیت و حقیقت باهم متفاوت اند.

۷) تعیین کنید هر یک از موارد زیر مصداق کدام یک از کلیات خمس می باشد؟
الف) بیماری برای انسان ب) نامی برای گیاه ج) نویسندگی برای انسان د) آهو
۸) موارد غلط را اصلاح کنید:

الف) نویسندگی برای انسان عرض عام است ب) رنگ برای جسم فصل است
ج) بیماری برای حیوان ذاتی است د) ناطق جنس انسان است
۹) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید:

الف) کلی ذاتی که بلافاصله به انواع خود تقسیم می شود... نام دارد.
ب) کلی ذاتی که موجب امتیاز یک ماهیت از ماهیت دیگر می شود، ... نام دارد.
۱۰) کامل کنید:

الف) جوهر که ورای آن جنسی نیست، .... است.
ب) جسم بودن و سیال بودن، .... آب است.
ج) در مراتب انواع و اجناس انسان، .... و جوهر، .... است.

پاسخ تمارین صفحه ی بعد

پاسخ تمرین ها

- ۱) الف: فصل   ب: جنس   ج: عرض خاص   د: نوع
- ۲) کاتب - زیرا کاتب بودن برای انسان عرض خاص است.
- ۳) گزینه ی *ج* صحیح است.
- ۴) پاسخ گزینه ی *ج* : سردی ذاتی یخ است و سردی برای آب امری عرضی است.
- ۵) الف) عرض عام   ب) عرض خاص   ج) نوع   د) فصل
- ۶) صحیح است.
- ۷) الف) عرض عام   ب) جنس قریب   ج) عرض خاص   د) نوع
- ۸) الف) غلط - عرض خاص می باشد.
- ب) غلط- رنگ برای جسم عرض خاص است.
- ج) غلط - عرض عام است   د) غلط است فصل انسان است
- ۹) الف) جنس قریب   ب) فصل
- ۱۰) الف) جنس عالی   ب) ذاتی   ج) نوع سافل | نوع عالی

تہیہ و تنظیم:

محمد باقر محمدی۔ فاطمہ صادقی